

O'SMIR YOSHDAGI BOLALAR PSIXOLOGIYASINING O'ZIGA XOSLIGI

Begmurodova Gulnoza Ortiqovna

*Buxoro viloyati Gijduvon tumani 41-umumiy
òrta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'smir yoshdagi bolalar psixologiyasining o'ziga xos xususiyatlari, ularni maktab amaliyotchi psixologi tomonidan o'rganish usullari hamda psixologik yordam ko'rsatish yo'llari yoritiladi. Shuningdek, o'smirlarning emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: o'smirlik davri, psixologiya, maktab psixologi, emotsional holat, shaxs rivojlanishi, diagnostika, muloqot, ijtimoiy moslashuv.

Аннотация: В данной статье рассматриваются специфические особенности психологии подростков, методы их изучения школьным психологом и способы оказания психологической помощи. Также анализируются факторы, влияющие на эмоциональное и социальное развитие подростков.

Ключевые слова: подростковый возраст, психология, школьный психолог, эмоциональное состояние, развитие личности, диагностика, коммуникация, социальная адаптация.

Abstract: This article discusses the specific features of the psychology of adolescents, methods of studying them by a school psychologist, and ways of providing psychological assistance. It also analyzes the factors affecting the emotional and social development of adolescents.

Keywords: adolescence, psychology, school psychologist, emotional state, personality development, diagnostics, communication, social adaptation.

KIRISH

O'smirlik davri inson rivojlanishining eng murakkab va o'zgaruvchan bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda shaxsda jismoniy, emotsional va ijtimoiy o'zgarishlar tez sur'atlarda kechadi. Psixologik jihatdan o'smirlar o'zini anglashga, mustaqillikka intilish va jamiyatda o'z o'rnini topishga harakat qiladilar. Shu bilan birga, ularda hissiy beqarorlik, tez ranjish va qarama-qarshi xulq-atvor holatlari kuzatilishi mumkin. Maktab amaliyotchi psixologi o'smirlarning psixologik holatini o'rganishda muhim rol o'ynaydi. U diagnostik testlar, kuzatuv va suhbat usullari orqali o'quvchilarning ichki kechinmalarini aniqlaydi. Psixologik diagnostika o'smirlarning emotsional holati, o'ziga bo'lgan munosabati va ijtimoiy moslashuv darajasini baholash imkonini beradi. Bu esa muammolarni erta aniqlash va oldini olishga yordam

beradi. Maktab psixologi o'smirlar bilan individual va guruhli ishlashni amalga oshiradi. Treninglar, suhbatlar va psixologik mashg'ulotlar orqali ularning ijtimoiy ko'nikmalari rivojlantiriladi. O'smirlar bilan ishlashda empatiya, ishonch va ochiq muloqot muhim ahamiyatga ega. Psixolog o'quvchiga do'stona munosabatda bo'lish orqali uning ichki dunyosini yaxshiroq tushunadi. Oilaviy muhit ham o'smir psixologiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli psixolog ota-onalar bilan hamkorlikda ishlaydi va ularga tavsiyalar beradi.

Shuningdek, o'smirlarni ijtimoiy foydali faoliyatga jalb etish ularning salbiy xulq-atvorining oldini olishda samarali usul hisoblanadi. Sport, ijod va to'garaklar shular jumlasidandir. O'smir yoshdagi bolalar psixologiyasini o'rganish maktab amaliyotchi psixologining muhim vazifalaridan biridir. To'g'ri psixologik yondashuv orqali o'smirlarni sog'lom shaxs sifatida shakllantirish mumkin. Inson umrining o'smirlik bosqichida asosan ikkita xarakterli jihati farqlanadi. Uning bittasi - kattalarga taqlid qilish, ikkinchisi - o'smirning oilada va maktabda e'tibordan chetda qolishi, shu ikki jihat katta yoshdagi odamlarning e'tiboridan tashqari, o'z oqimida, maqsadga muvofiq tarzda kechadigan bo'lsa, oqibatda tarbiyasi qiyin deb ataluvchi yoshlar paydo bo'lishiga olib keladi. 5–8-sinf o'quvchilari psixologik jihatdan o'smirlik yosh davriga kiradi. Ushbu davr odatda ikki bosqichga bo'linadi: 11–12 yosh davri 14–15 yosh davri. Bu davr ilmiy adabiyotlarda "o'tish davri", "inqiroz davri", "pubertat davri", "murakkab davr" yoki "tarbiyasi qiyin davr" sifatida ham talqin etiladi. Ushbu bosqichda bolalarda jismoniy va ruhiy o'zgarishlar tez kechadi, bu esa ularning xulq-atvoriga ham ta'sir ko'rsatadi.

O'smirlik davrida akseleratsiya hodisasi muhim o'rin tutadi. Bu jarayon psixologik, fiziologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lib, organizm va psixikaning tez rivojlanishi bilan tavsiflanadi. O'smirlar asta-sekin o'zlarini kattalardek his qila boshlaydilar. Biroq ularning ko'plab xulqiy xususiyatlari hali bolalarcha bo'lib qoladi. Bu holat "kattalik hissi" deb ataladi va o'smirlik davrining asosiy psixologik xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Ushbu hissiyot o'smirning o'ziga va atrofdagilarga bo'lgan munosabatini o'zgartiradi hamda u kattalarning xulq-atvoriga moslashishga intiladi. O'smirlar o'z huquq va mustaqilligini kengaytirishga harakat qiladi, shu bilan birga kattalarning cheklovlariga qarshilik ko'rsatishi mumkin. Bu davrda ayrim xulqiy o'zgarishlar kuzatiladi, masalan: agressivlik, diqqatning beqarorligi, emotsional o'zgaruvchanlik va ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar. O'smirlik davri bolalikdan kattalikka o'tish bosqichi bo'lib, u murakkab psixologik jarayonlar bilan kechadi. Turli olimlar bu davrni turlicha talqin qilganlar. Biogenetik nazariya vakillari (S. Hall, Z. Freyd) o'smirlik inqirozini biologik jarayon deb hisoblaydi. Antropolog M. Mid va R. E. O'neil esa uni ijtimoiy muhit bilan bog'laydi. O'smirlik davri faqat biologik o'zgarishlar bilan emas, balki kuchli psixologik o'zgarishlar bilan ham xarakterlanadi. Bu davrda shaxsda identifikatsiya jarayoni faollashadi, ya'ni o'smir

Men kimman?” degan savolga javob izlay boshlaydi. Ba’zi psixoanalitik nazariyalarga ko‘ra, o‘smirlik davrida ichki ziddiyatlar kuchayadi, bu esa nizoli holatlar va emotsional beqarorlikka olib kelishi mumkin.

XULOSA

O‘smirlik davri shaxsning dunyoqarashi, e’tiqodi, qadriyatlari va o‘zligini anglash jarayoni shakllanadigan muhim bosqichdir. Bu davrda “ideal men”, haqiqiy men” va “axloqiy men” kabi ichki tasavvurlar rivojlanadi. O‘smir o‘z faoliyatini shaxsiy qarashlari asosida tashkil eta boshlaydi. U jamiyatdagi voqealarga nisbatan o‘z munosabatini shakllantiradi. Shu sababli bu davrda pedagogik va psixologik o‘llab-quvvatlash juda muhimdir. Umuman olganda, o‘smirlik davri inson hayotidagi muhim burilish bosqichi bo‘lib, u kelajak shaxsining shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Davletshin M.G. va boshqalar. Yosh davrlari va pedagogik texnologiya. T. 2004.
2. Yartsev D.V. Zamonaviy o‘smirlarni ijtimoiylashtirishning xususiyatlari, 1999.
3. Jumanazarov Yo. Youth and pedagogical psychology. Methodical complex Namangan 2009.
4. Маклаков А.Г. Общая психология. Учебник для вузов. С. Пб. 2008.